

PICTURA LUI HENRIC TRENK ÎN MUZEELE DIN TRANSILVANIA

Printre pictorii străini care au poposit în prima jumătate a secolului al XIX-lea în țara noastră, atrași fie de avantajele materiale ce le puteau obține aici, fie de pitorescul peisajului românesc, se numără și Henric Trenk care s-a statornicit definitiv pe aceste meleaguri. Turist pasionat, Trenk ca și Carol Popp de Szathmary, a cutreierat întreaga țară transpunându-i frumusețile în numeroase picturi și desene.

Henric Trenk s-a născut la Zug (Elveția) în anul 1818 și a studiat la Școala de arte frumoase din Düseldorf (Germania)¹. Prin anul 1845² ajunge în Transilvania și rămâne câțiva ani la Sibiu (1845—1856)³, unde desfășoară o susținută activitate pe tărîm artistic și didactic, în funcția de profesor de desen la o Școală de fete. În deceniul al VI-lea părăsește Sibiul și se stabilește la București unde rămîne pînă la sfîrșitul vieții.

Cunoscut și apreciat ca bun desenator și peisagist, Trenk a fost solicitat să însoțească comisia de arheologi, condusă de Alexandru Odobescu în călătoriile sale pe valea Oltului. Cu acest prilej a executat între anii 1860—1861⁴ un ciclu de lucrări în care înfățișează mănăstiri, ruine, detalii decorative de interior, fragmente de fresce, evocînd fapte istorice și creații artistice tăinuite de pisanii, hrisoave, lespezi de morminte și chipuri zugrăvite. Începînd din 1865 Trenk participă la toate expozițiile artiștilor în viață, bucurîndu-se de elogioase aprecieri și de obținerea unor distincții și medalii⁵. În anul 1867 ocupă funcția de profesor de desen la Liceul Gheorghe Lazăr din București⁶,

¹ Th. Becker, *Künstler Lexikon*, XXXIII, Leipzig, 1939, p. 376; *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*, sec. XIX, II, București, 1958, p. 115.

² Th. Becker, *op. cit.*, p. 376; *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*, sec. XIX, II, București, 1958, p. 15 (1846).

³ Th. Becker, *op. cit.*, p. 376 (Dă anii șederii pictorului la Sibiu între 1845—1856); *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*, sec. XIX, II, București, 1958, p. 15 (Dă anii 1846—1851).

⁴ Th. Becker, *op. cit.*, p. 376; *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*, sec. XIX, II, București, 1958, p. 115.

⁵ G. Opreșcu, *Pictura românească în sec. al XIX-lea*, București, 1943, p. 66; *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R.*, sec. XIX, II, București, 1958, p. 176.

⁶ *Ibidem*, p. 117.

iar între anii 1870—1871⁷ ilustrează studiile arheologice ale lui Alexandru Odobescu în legătură cu tezaurul de la Pietroasa. Nu vom mai insista asupra diverselor sale preocupări, ele fiind menționate și în alte surse bibliografice, ci vom trece la ceea ce ne-am propus și anume cercetarea picturilor lui Henric Trenk păstrate în muzeele din Transilvania și mai ales a acelor executate în timpul șederii sale aici. Tematica acestor picturi o constituie portretul și peisajul.

Unul dintre primele sale portrete realizate în Transilvania este acela a lui Karl Sigerus (1847) (Pl. I/2) de la Muzeul Brukenthal din Sibiu. Portretul este modelat în planuri largi și relativ egale pe care lumina le scaldă din plin. Îmbrăcămintea sobră, dar nu lipsită de unele accesorii de lux, acul de cravată cu lanțșor și un lanț masiv de ceas, este pictată în alb-negru. Fundalul tern pe care se profilează contrastează puternic cu fața viu colorată, dominată de accente roșii și roz puse într-o lumină intensă. Chipul semet și impunător cu o ușoară încruntare a sprâncenelor, sugerează o forță calmă, un sentiment de liniște. Deși pictorul se oprește în mod vădit asupra aspectului exterior al figurii, acordă totuși o anumită atenție expresiei, în deosebi ochilor, oglindă a sufletului omenesc. Lipsa interesului pentru încadrarea figurii în spațiu și caracterul static îi imprimă o anumită rigiditate. Suprafața netedă, obținută prin tehnica glazurilor îi dă acel aer fotografic, specific picturii academice.

Un alt portret executat cu câțiva ani mai târziu este acela al notarului public Karl Schelker (Muzeul Brukenthal Sibiu) figură cu o expresie mai severă, subliniată în deosebi prin linia gurii, cu buze subțiri de un roșu intens. Coloritul puțin mai luminos îi conferă o notă de prospețime și vigoare, cu toate că și aici culoarea este așternută în straturi subțiri. Contrastele de umbre și lumini dau valori picturale ce ne îngăduie să situăm acest portret cu câțiva ani în urma portretului anterior. Un element nou apare în portretul lui Julius Sigherus-copil, (Pl. I/1) profilat pe un fundal de peisaj (un parc cu flori și arbuști). Copilul se sprijină cu brațul drept de o balustradă acoperită cu pernă roșei, ce contrastează cu verdele copacilor. Cerul de un albastru intens reflectă lumini și umbre ușoare pe chipul acestuia. Atitudinea incomodă, de poză, a celui portretizat, excesiv înclinat, este subliniată și de tratarea cam artificială dar nu lipsită totuși de o anumită poezie, a elementelor vegetale ce formează cadrul. Dominanta cromatică rece, menținută în acorduri de verde și albastru este atenuată prin introducerea roșului, ochiului și rozului, ce încălzește și luminează atmosfera. Contrastele de maximă intensitate le obține în mod empiric prin alăturarea complementarelor roșu și verde. Umbrele grele ce cad în fundal sugerează faptul că lucrarea poate schițată în aer liber, a fost terminată în atelier ceea ce îi frânge spontaneitatea naturală și firească.

Alt mod de interpretare întâlnim în „Portretul de bărbat” și „Portretul de femeie” (1880) din colecția Muzeului de artă din Brașov. Modelate tot în planuri largi dar fără să fie aplatizate, ci dimpotrivă reliefate efectele

⁷ G. Oprescu, *op. cit.*, p. 66; *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R., sec. XIX, II*, București, 1958, p. 117.

de volum și potențate prin alternanțe de umbre și lumini, îndeosebi în Portretul de femeie. Coloritul este mai variat contribuind la obținerea unei vagi iluzii spațiale, prin utilizarea distanțelor tonale, a contrastelor dintre tonurile deschise ale îmbrăcăminții și fundalul închis pe care se profilează figura.

Arta portretistică a lui Henric Trenk evoluează încet și cu mici deosebiri de la o perioadă la alta. Aproape toate portretele sale sînt văzute din semiprofil, într-o atitudine încremenită, chiar și atunci cînd ar dori să le imprime o anume degajare, cum este cazul portretului lui Julius Sigherucopil. Atenția pictorului s-a îndreptat în mod vădit asupra fizionomiilor ale căror trăsături le modelează cu fidelitate și cu anumite veleități expresive, într-un colorit viu ce contrastează cu fundalurile, în general întunecate, pe care se profilează. Dacă în prima perioadă volumele sînt mai plate iar gama coloritului mai restrînsă, în cea de a doua ele apar mai bine reliefate și coloritul devine mai variat și mai luminos. Portretele lui Trenk nu abundă în accesorii vestimentare dar nici nu renunță definitiv la acestea, ele constituind un mijloc de completare a efigiei personajelor, a căror psihologie o redă destul de sumar, deși manifestă interes pentru încercările de expresie. Contururile devin mai expresive, dau echilibru suprafețelor netede și clare, imprimă imaginii un aer static, acuzat de oarece rigiditate.

Mai multă spontaneitate și culoare vom întîlni în peisaj, motivul preferat al artistului. Peisajele pictate cu certitudine în Transilvania sînt: Peisaj, Intrare în Cheile Turzii și Biserica luterană din Sibiu. Alături de acestea ne vom referi și la unele peisaje pictate mai tîrziu dar păstrate în Muzeele din Transilvania.

Peisaj, o lucrare de început, cu o amplă deschidere spre munți a căror creste se profilează pe cerul înalt gri-albăstrui cu care parcă se contopesc, este animat de prezența figurilor umane și a animalelor din primele planuri. Coloritul deschis verde-gălbui și ocră din primul plan se închide treptat spre fundal. Pentru redarea apei și a cerului utilizează straturi subțiri de culoare, iar pentru sublinierea formelor de relief o culoare mai păstoasă și mai consistentă. Pornind de aici, Trenk a obținut însemnate progrese în interpretarea peisagistică și mai ales în deschiderea coloritului, fără a depăși însă stadiul descriptiv și caracterul de vedută al priveliștii de o incontestabilă valoare documentară.

Cel de al doilea peisaj „Intrare în Cheile Turzii“ (Pl. II/3) izbește ochiul prin masivul stîncos ce închide linia orizontului. Figurile și animalele, introduse în peisaj, sînt proporționate în funcție de cadru, căruia îi sînt strict subordonate ceea ce determină apariția miniaturală a acestora. Surprinsă într-o mișcare, nu lipsită de stîngăcie, le conferă rolul de a anima peisajul. Trenk respectă cu strictețe topografia locului, așezarea morii și specificul vegetației de la intrarea în Chei. Se oprește cu interes anecdotic și asupra figurilor țăranilor descriind îndeletnicirile din acest mediu. Coloritul puțin mai variat, personajele redade în mișcare, jocul de umbre și lumini, îmbinarea liniilor, contribuie la realizarea unui peisaj mai viu dar și de un efect decorativ mai pronunțat.

Din creația lui Henric Trenk nu lipsește nici peisajul urban, gen în care se încadrează și Biserica luterană din Sibiu (Pl. II/4). Văzută din orașul de jos, domină ansamblul arhitectural, riguros construit prin linii tranșante ce se succed în adâncime. Figurile și animalele sînt dispuse deasemeni în planuri perspective, ca de altfel toate elementele peisajului care contribuie la coeziunea compozițională. Coloritul sobru este dominat de griuri și ocruiri avînd un rol preocupăntor în sublinierea patinei caracteristice a orașului medieval. Pe alocuri apar accente de culoare roșie ce înviorează puțin atmosfera gravă, dată de rigoarea construcției.

Printre peisajele datate după 1860 se înscriu și Peisaj sau (Șatră poposind) Pl. III/2, Mănăstirea Cozia, Oltul la Cîrlige, Peisaj cu ruine și vîntor, Peisaj cu ruine și apă și Peisaj cu corăbii. Peisaj sau (Șatră poposind) are un caracter descriptiv pronunțat. Șatra de țigani ordonată spre centrul lucrării se desfășoară în direcția copacului viguros de un verde închis, a cărui coroană se profilează pe cerul înalt dominat de lumină. Direcția planurilor ample, urmărite într-o succesiune domoală sugerează adîncimea spațială, favorizată de gruparea gradată a figurilor și a animalelor. Copacul impunător centerază compoziția. De remarcant aici că linia orizontului este mai clar delimitată decît în alte peisaje, sugerînd un raport mai proporționat între cer și pămînt. Coloritul mai luminos și mai consistent, așternut în straturi groase cu urme de pensulă pe aproape toată suprafața, sugerează o anume degajare și prospețime.

Un loc important în peisagistica lui Trenk îl ocupă imaginile de munte, printre care se înscriu și cele de pe Valea Oltului. În peisajul „Mănăstirea Cozia” Pl. III/1 încearcă redarea unor problematice de atmosferă, fără să renunțe însă la caracterul descriptiv.

Mănăstirea este construită tranșant printr-o întretăiere de linii verticale și orizontale ce îi imprimă un caracter rigid și solitar. Desfășurarea munților și a văii, în adîncime, sugerează o amplă viziune spațială ușor învăluită în ceață. Aici verdelui albastrui al apei îi corespunde albastrul cerului între care se interpune ocul munților și al monumentului cu reflexe violete.

Oltul la Cîrlige, o vedere panoramică a munților și a văii de proporții impresionante, este unul dintre peisajele cele mai reușite din creația lui Trenk, în care jocul de umbre și lumini marchează și subliniază volumele. Figurile umane și animalele sînt redată și aici proporționat cu cadrul, copleșite de măreția acestuia.

Mai sumbru este Peisajul cu corăbii din colecția Muzeului de artă din Arad, reprezentînd un golf mărginit de un țărm accidentat pe a cărui margini se înscriu personaje și corăbii, succedîndu-se spre orizontul dramatic al mării. Tabloul este semnat, datat și localizat: Trenk (18) 93, Paris, semnătura apocrifă în creion, peste stratul de culoare. Subliniem că în toate sursele bibliografice pe care le-am cercetat anul morții este menționat fie 1892, fie chiar mai devreme 1885, 1887, 1888 și nicaieri nu se specifică că ar fi făcut vreo călătorie la Paris. Credem deci că semnătura datarea și localizarea au fost executate de cineva care nu avea suficiente cunoștințe despre Trenk. Ca mod de interpretare, Peisajul la care ne referim, se încadrează peisajelor realizate de Trenk după 1880.

Peisaj cu ruine și vânători și Peisaj cu ruine și apă de la Muzeul Bruken-thal din Sibiu au o temă specific romantică, tema ruinelor reflectată în atmosferă de amurg, sugerată prin reflexele violet din fundal.

O bună parte din peisajele lui Trenk, trădează o apropiere de tematica pictorilor romantici, sugerînd o vagă atmosferă de mister, fără să aibă viziunea acestora. Compoziția se bazează pe un sistem de linii coordonate în vederea obținerii perspectivei, care adeseori prezintă deficiențe, în sensul că nu realizează întotdeauna unitatea spațială. Paleta restrînsă a primei perioade se îmbogățește treptat fără însă a ajunge la o gamă foarte variată. În toate peisajele sale se remarcă strădania de a reflecta realitatea geografică și fidelitatea detaliilor ce imprimă tablourilor sale un caracter descriptiv și o valoare documentară, adesea în detrimentul esențializării compoziționale. Figurele care populează peisajele sînt redată în atitudini convenționale, ca accesorii dominate de natură. Prîn desen și colorit, ce rămîne sobru pînă la sfîrșitul carierei sale artistice, are contingente certe cu pictura academică, pe care încearcă uneori să le depășească, cu vădită timiditate. Trenk a avut meritul de a contribui la stabilirea genului peisagistic în pictura românească și de a trezi curiozitatea contemporanilor săi pentru frumusețea și pitorescul acestuia. A făcut cunoscut peisajul românesc peste hotare, peisaj care a devenit pentru el peisajul îndrăgit al patriei sale. Fapt ce explică stabilirea lui Trenk pe aceste meleaguri pe care rămîne pînă la sfîrșitul vieții.

MARIA CHIRA

LISTA LUCRĂRILOR

1. PORTRETUL LUI KARL SIGERUS

ulei pe pînză, 0,535×0,440; Semnat dr. jos cu roșu: H. Trenk. Datat: 1847, Col. Muzeului Bruken-thal Sibiu, inv. nr. 1472.

2. PORTRETUL LUI KARL SCHELKER

ulei pe carton, 0,215×0,170. Semnat dr. jos cu brun: H. Trenk. Nedatat, Col. Muzeului Bruken-thal Sibiu, inv. nr. 2173.

3. JULIUS SIGERUS — COPIL

ulei pe pînză, 0,885×0,530; nesemnat, nedatat, Col. Muzeului Bruken-thal — Sibiu, inv. nr. 1435.

4. PORTRET DE BĂRBAT

ulei pe pînză, 0,285×0,235; semnat dr. jos cu ocră: H. Trenk. Datat: 1880, Col. Muzeului — Brașov inv. nr. 488.

5. PORTRET DE FEMEIE

ulei pe pînză, 0,285×0,235; Semnat dr. jos cu ocră: H. Trenk. Datat: 1880, Col. Muzeului Brașov, inv. nr. 487.

6. PEISAJ

ulei pe lemn gros de stejar, 1,160×0,945; Semnat stg. jos cu galben: Heinrich Trenk. Datat 1846, Col. Muzeului Bruken-thal — Sibiu, inv. nr. 1478.

7. INTRARE IN CHEILE TURZII

ulei pe pânză, 0,400×0,400; Semnat dr. jos cu brun: Heinrick Trenk. Datat: 1846, Col. Muzeului Brukenthal Sibiu, inv. nr. 1501.

8. BISERICA LUTHERANĂ DIN SIBIU

ulei pe pânză, 0,600×0,411, Semnat la mijloc pe o piatră: Trenk. Nedatat, Col. Muzeului Brukenthal Sibiu, inv. nr. 1183.

9. PEISAJ (ȘATRA POPOSIND)

ulei pe pânză, 0,173×0,338; Semnat stg. jos cu roșu: H. Trenk. Datat: 1863, Col. Muzeului Brukenthal Sibiu, inv. nr. 1893.

10. MĂNASTIREA COZIA

ulei pe carton, 0,400×0,475; Semnat stg. jos cu brun: H. Trenk. Datat 1866, Col. Muzeului Brukenthal Sibiu, inv. nr. 4070.

11. OLTUL LA CIRLIGE

ulei pe pânză, 1,110×0,720, Semnat stg. jos cu roșu: H. Trenk. Datat 1868, Col. Muzeului Județean Brașov. inv. nr. 171.

12. PEISAJ CU CORABII

ulei pe carton, 0,335×0,535, Semnat dr. jos cu gri: Trenk. Datat (18)93, Paris (datare și localizare apocrifă) Col. Muzeului din Arad, inv. nr. 1414.

13. PEISAJ

ulei pe pânză, 0,205×0,273, Semnat stg. jos cu roșu: H. Trenk. Datat 1868, Col. Muzeului din Brașov, inv. nr. 655.

14. PEISAJ CU RUINE ȘI VINĂTOR

ulei pe pânză, 0,171×0,235, Semnat stg. jos cu albastru: H. Trenk. Nedatat, Col. Muzeului Brukenthal Sibiu, inv. nr. 2459.

15. PEISAJ CU RUINE ȘI APĂ

ulei pe pânză, 0,171×0,235, Semnat stg. jos cu galben: H. Trenk. Nedatat, Col. Muzeului Brukenthal Sibiu, inv. nr. 2460.

LES TABLEAUX PAR HENRIK TRENK DANS LES MUSÉE DE TRANSYLVANIE

(R é s u m é)

Parmi les peintres étrangers qui se sont arrêtés dans la première moitié du XIXe siècle dans notre pays, attirés soit par les avantages matériels, soit par le pittoresque du paysage roumain, fait partie aussi H. Trenk qui s'est établi pour toujours chez nous.

H. Trenk est né à Zug (Suisse) en 1818. Il fait ses études à L'école de Beaux Arts de Düsseldorf (Allemagne). Entre 1845—1856 il travaille à Sibiu puis s'établit à Bucarest où il reste jusqu'à la fin de sa vie.

En sa qualité de dessinateur il accompagne la commission d'archéologues conduite par Alex. Odobescu dans la Vallée de l'Olt, réalisant entre 1860—1861 un cycle de travaux où il envisage des monastères, ruines, détails décoratifs d'intérieur des fragments de fresques, etc., en évoquant des moments historiques et créations artistiques d'une grande importance.

Les thèmes de ses peintures gardés dans les musées de Transylvanie sont le portrait et le paysage.

Son art de portraitiste évolue lentement et avec de petites différences d'une période à l'autre comme on le peut constater dans le parallélisme de ses premières années à Sibiu:

Karl Sigerus (1848), Karl Schelker et Julius Sigerus- enfant et les portraits réalisés plus tard: Portrait de femme et Portrait d'homme du musés de Braşov.

L'attention du peintre s'est dirigée évidemment sur les physionomies dont il modèle leur traits avec fidélité et certaines véleités expressives.

Dans la première période les formes sont plus aplaties et le coloris plus restreint. Dans la deuxième période il essaie de mettre en relief le contraste des ombres et lumières et enrichit le coloris qui devient plus varié et plus lumineux. Généralement les portrait de Trenk n'abondent pas dans des accessoires vestimentaires mais ni ne renonce définitivement à ceux-ci.

Les traits psychologiques sont sommairement evidenciés quoiqu'il manifeste intérêt pour les essais d'expression.

On rencontre plus de spontanéité et de vigueur dans les paysages surtout dans ceux réalisés après 1860 par exemple: Le Monastère Cozia, L'Olt à Cîrlige, Paysage (Bohémins nomades).

Une partie de ses paysages s'approchent aux thèmes des peintres romantiques suggèrent une vague atmosphère de mystère sans avoir la vision de ceux-ci. (Paysage avec ruines et chasseur, et Paysage avec ruines et eau).

On remarque généralement dans ses paysages l'effort de refléter la réalité géographique ce qui leur imprime un caractère descriptif et une valeur documentaire parfois en détriment de sa valeur artistique et compositionnelle.

Par dessin et coloris, l'oeuvre de Trenk a des contingences certes avec la peinture académique, qu'il essaie quelque-fois de la dépasser, évidemment avec une réelle timidité.

Trenk a eu le mérite de contribuer à la fixation d'un genre paysagiste dans la peinture roumaine et d'éveiller la curiosité de ses contemporains pour la beauté de paysage qui est devenu le paysage de sa patrie.

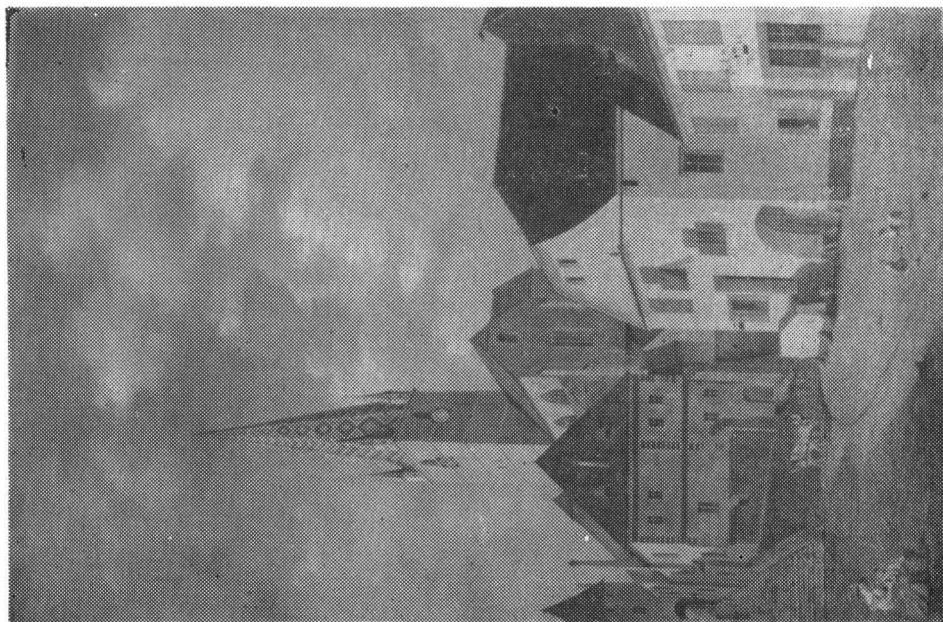
2

1

Pl. I. 1. Portretul lui Karl Sigerus ; 2. Iulius Sigerus copil

Pl. II. 3. Biserica lutherană din Sibiu 4. Intrare în Chelle Turzii;

3

4

5

6

Pl. III. 5. Peisaj (șatra poposind) ; 6. Mănăstirea Cozia